

การวิเคราะห์แบบเรียนประถม ก กา ฉบับเจ้าหมื่นศรีสรักษ์
(หม่อมราชวงศ์จิตร สุทัศน์) รวบรวม
**An Analysis of Prathom Ko Kaa Thai Textbook Collections of
Chao Muan Srisorarak (M.R. Chit sudasna)**

ภาสพงศ์ ผิวพอใช้ และ ธัญยาการต์ บุ่งทอง
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Passapong Pewporchai and Thunyakarn Bongtong
Ubon Ratchathani University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: bhasabong@gmail.com

*****

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาการนำเสนอภาษาไทยในแบบเรียนประถม ก กา ฉบับรวบรวมโดยเจ้าหมื่นศรีสรักษ์ (หม่อมราชวงศ์จิตร สุทัศน์) และมีระเบียบวิธีการศึกษาโดยวิเคราะห์เนื้อหา แบบเรียนประถม ก กา ฉบับหมื่นศรีสรักษ์ (หม่อมราชวงศ์จิตร สุทัศน์) รวบรวมขึ้นใน ร.ศ. 125 และตีพิมพ์เป็นแบบเรียนหลวงสำหรับพระภิกษุสงฆ์โดยได้รับการอนุมัติจากกรมศึกษาธิการเพื่อใช้ประกอบการสอนหนังสือแก่ศิษย์ตามวัดทั่วไปคือเป็นแบบเรียนสำหรับผู้เริ่มเรียน หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมเนื้อหาทั้งหมดในแบบเรียนประถม ก กา ฉบับเดิม นำมาดัดแปลงและสรุปสาระส่วนสำคัญอันเป็นพื้นฐานซึ่งผู้เรียน โดยตีพิมพ์ไว้ในหนังสือเล่มเดียว ในส่วนเนื้อหาและวิธีการนำเสนอ ผู้แต่งได้เรียบเรียงเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจง่ายและง่ายแก่การจำ ซึ่งจะ เป็นพื้นฐานสำคัญในการอ่านออกเขียนได้ต่อไป

คำสำคัญ: แบบเรียนหนังสือไทย; แบบเรียนหลวง; ประถม ก กา; หมื่นศรีสรักษ์ (หม่อมราชวงศ์จิตร สุทัศน์)

Abstracts

The objective of this article was to study contents in Prathom Ko Kaa Thai textbook by content analysis. Prathom Ko Kaa Thai Textbook of Chao Muan Srisorarak (M.R. Chit sudasna) was collected and published in Chakri Dynasty year 125 (2449 B.E.) as royal textbooks for monks. The collection of textbook was authorized by Department of Education as teaching materials provided to beginning learners in temples in general. This collection of the textbooks compiled all contents of the previous versions of the Prathom Ko Kaa and then adjusted and summarized key contents. The added contents were published within the same book. In terms of content presentation, the textbooks focused on word spelling, word forming.

---

* วันที่รับบทความ: 18 กรกฎาคม 2564; วันแก้ไขบทความ 6 สิงหาคม 2564; วันตอบรับบทความ: 8 สิงหาคม 2564

Received: July 18, 2021; Revised: August 6, 2021; Accepted: August 8, 2021

The textbooks were orderly composed as to ease memorization and understanding which were imperative basis for reading and writing competence.

Keywords: Thai Textbook; Prathom Ko Kaa; Reading; Writing

บทนำ

หลักฐานหนึ่งที่สามารถระบุพัฒนาการทางการศึกษาของไทยได้ชัดเจนที่สุด คือแบบเรียนหรือหนังสือที่ใช้ในการสอนแต่ละยุคสมัย โดยสามารถตีความจากเนื้อหาได้ว่าผู้แต่งมีความรู้ความเข้าใจในพัฒนาการของเด็กแต่ละช่วงวัยและเนื้อหาที่มีความง่ายมากน้อยเพียงใดสำหรับเด็กแต่ละระดับชั้นที่จะใช้เป็นสื่อประกอบการสอน การศึกษาของไทยเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยซึ่งยังไม่พบหลักฐานว่ามีการใช้แบบเรียนประเภทใดในการสอน เพราะยุคสมัยนี้ค้นพบหลักฐานว่าพ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงประดิษฐ์อักษรไทยหรือลายสือไทยขึ้นมาเป็นครั้งแรก ดังข้อความที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 1 ส่งผลให้อักษรศาสตร์มีความรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก แต่ในสมัยนี้จะไม่มีวรรณกรรมประเภทแบบเรียนหรือตำราให้ศึกษา ส่วนใหญ่จะเป็นวรรณกรรมในศิลาจารึกหลักต่าง ๆ เพราะอักษรไทยในสมัยนี้มีใช้ไม่มากนัก ต่อมาในยุคสมัยกรุงศรีอยุธยา ปรากฏหลักฐานแบบเรียนเล่มแรกของไทย ชื่อหนังสือจินตามณี ฉบับพระโหราธิบดีเป็นผู้แต่ง ซึ่งถูกใช้เป็นแบบเรียนแม่บทแก่แบบเรียนสมัยอื่น ๆ เนื้อหาในหนังสือจินตามณี เริ่มต้นบทด้วยการให้ความรู้อธิบายคำศัพท์และให้ความหมายซึ่งเรียกว่า อักษรศัพท์ พร้อมทั้งยกตัวอย่างคำศัพท์และอธิบายเพิ่มเติม ต่อมาหนังสือจินตามณีปรากฏหลายสำนวน ซึ่งฉบับที่พิมพ์นั้นก็ยังมีหลายฉบับด้วยกัน เช่น จินตามณี เล่ม 1 ฉบับกรมศิลปากร จินตามณี เล่ม 2 ฉบับกรมหลวงวงศาธิราชสนิท จินตามณีฉบับพิมพ์ของหมอบรัดเลย์ จินตามณีฉบับสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ จินตามณีฉบับความแปลก จินตามณีฉบับความพ้อง เป็นต้น และเลิกใช้เป็นแบบเรียนหลังจากพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) ได้แต่งหนังสือแบบเรียนหลวงขึ้นมาใช้แทนในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อนหน้าการปฏิรูปการศึกษา ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น พบว่ามีการแต่งแบบเรียนขึ้นมาใหม่หลายเล่ม เช่น ประถมมาลา แต่งโดยพระเทพโมหี (ผึ่ง) ประถมจินตามณี เล่ม 1 (ฉบับพระโหราธิบดี) ประถมจินตามณี เล่ม 2 (ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงวงศาธิราชสนิท) สุนันทกุมาร ประถม ก กา และประถม ก กา หัดอ่าน (ธวัช ปุณโณทก, 2542 : 5-14)

ประถม ก กา เป็นแบบเรียนไม่ปรากฏนามผู้แต่งหรือหลักฐานว่าผู้ใดมีส่วนเกี่ยวข้องกับหนังสือนี้ แต่น่าจะแต่งขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกับแบบเรียนประถมมาลาของพระเทพโมหี คือช่วงสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะชื่อของแบบเรียนในช่วงเวลานี้นิยมขึ้นต้นคำว่าประถม

ด้านเนื้อหาในหนังสือประถม ก กา นิยะดา เหล่าสุนทร (2552 : 94) อธิบายว่า “ประถม ก กา เป็นแบบเรียนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่ยังรักษาขนบของการแต่งแบบเรียนในช่วงแรกนี้ คือเริ่มจากการแจกรูปพยัญชนะ สระเป็นตอน และตามมาตราตัวสะกด แต่ละตอนจะมีแบบฝึกเป็นภาพยานี้ใช้คำสามัญง่าย มาผูกเป็นคำประพันธ์ที่สนุกสนาน เนื้อหาของคำประพันธ์พรรณนาถึงธรรมชาติรอบ ๆ ตัวผู้เรียน”

ส่วนเบญจวรรณ สุนทรากุล (2559 : 13) กล่าวว่า “หนังสือประถม ก กา นี้ เป็นแบบเรียนว่าด้วยกฎเกณฑ์ในการอ่านและการเขียน เมื่อนักเรียนรู้กฎเกณฑ์แล้วก็ต้องอ่านหนังสือสำหรับฝึกอ่านให้คล่องแคล่ว หนังสือที่ใช้สำหรับฝึกอ่านให้คล่องนี้ คือ หนังสือประถม ก กา หัดอ่าน แต่งเป็นภาพเพื่อให้ นักเรียนได้รู้การสะกดการันต์เป็นคำ ๆ ไป โดยนำเอาคำของแต่ละแม่มารวมไว้เป็นบทๆ ไป”

จากเนื้อหาในหนังสือประถม ก กา ข้างต้น พบว่ามีลักษณะเนื้อหาเน้นวิธีการสอนเป็นพื้นฐานสำหรับผู้หัดอ่านหนังสือ หรือเป็นแบบเรียนแก่ผู้เริ่มต้นหัดอ่านเขียน ดังที่ ธวัช ปุณโณทก (2542 : 83-84) กล่าวถึงการศึกษาเนื้อหาในหนังสือประถม ก กา ว่า

“... หนังสือประถม ก กา เป็นแบบเรียนที่ปรับปรุงให้ง่ายกว่าจินตามณี และเหมาะที่จะใช้เป็นแบบเรียนสำหรับเด็กเริ่มหัดอ่าน-เขียน เป็นแบบเรียนขั้นมูลฐาน เพื่อให้เด็กนักเรียนจดจำตัวอักษร และอักษรวิธี นอกจากนี้ยังเน้นเฉพาะส่วนที่มีความจำเป็นสำหรับผู้เริ่มหัดอ่านหนังสือจริง ๆ ผู้เรียบเรียงพยายามที่จะให้รายละเอียดในการฝึกหัดอ่านอย่างมาก ฉะนั้นการเน้นส่วนที่ผันอักษร (แจกลูกตัวสะกด) และวรรณยุกต์นั้น ก็เพื่อที่จะให้เด็กได้มีโอกาสฝึกทักษะในการฝึกอ่านออกเสียง ซึ่งก่อนจะมีแบบเรียนประถม ก กา ครูผู้สอนจะต้องเขียนบนกระดานดำให้นักเรียนได้ฝึกอ่าน ที่เรียกกันว่าเรียน “นโม ก.ข.” นั่นเอง การที่มีแบบเรียนเช่นนี้ทำให้เด็กมีโอกาสฝึกทักษะการอ่านด้วยตนเองมากขึ้น...”

ในภายหลังหนังสือประถม ก กา พบหลักฐานว่ามีผู้แต่งขึ้นหลายฉบับด้วยกัน หนึ่งในนั้นก็คือ หนังสือประถม ก กา ฉบับรวบรวมโดยเจ้าหมื่นศรีสรรัักษ์ (หม่อมราชวงศ์จิตร สุทัศน์) แต่งเมื่อ ร.ศ. 125 หรือในปี พ.ศ. 2449 เพื่อใช้เป็นแบบเรียนชั้นมูลศึกษาสำหรับพระภิกษุสงฆ์ใช้ในการสอนศิษย์หรือสามเณรตามวัดวาอารามทั่วไป ดังที่ปรากฏในคำนำของกรมศึกษาธิการ ความว่า “หนังสือ เจ้าหมื่นศรีสรรัักษ์ (หม่อมราชวงศ์จิตร) เป็นผู้รวบรวมขึ้นโดยอนุมัติของกรมศึกษาธิการ เพื่อประสงค์จะให้แบบเรียนสำหรับชั้นมูลศึกษา ครั้นสำเร็จแล้วได้นำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์ขึ้นเป็นแบบเรียนหลวงสำหรับพระภิกษุสงฆ์ที่จะใช้สอนศิษย์ในชั้นมูลศึกษาตามวัดทั่วไป” โดยยึดเนื้อหาเดิมเป็นหลักแล้วมาเรียบเรียงให้ง่ายขึ้น ประถม ก กา ฉบับรวบรวมนี้ไม่มีข้อมูลระบุไว้ว่ารวบรวมจากหนังสือเล่มใด แต่หากพิจารณาจากชื่อเรื่องและแบบฝึกอ่าน หรือเนื้อหาในหนังสือเรียนเล่มนี้เรียกว่า “คำเทียบแม่ ก กา” นำมาจากประถม

ก กา ดังนั้นจึงน่าจะสันนิษฐานได้ว่าประถม ก กา เป็นแบบฉบับแก่ประถม ก กา ฉบับรวบรวมโดยเจ้าหมื่นศรีสรรัักษ์

ทั้งนี้ แบบเรียนหนังสือไทย ประถม ก กา ฉบับรวบรวมโดยหมื่นศรีสรรัักษ์ (หม่อมราชวงศ์จิตรสุทัศน์) ที่ใช้เป็นแบบเรียนในการวิเคราะห์ในครั้งนี้มีประวัติและความเป็นมาที่แน่ชัดไม่มากนัก ดังนั้นบทความนี้จึงขอมุ่งการวิเคราะห์ด้านเนื้อหาและการนำเสนอเนื้อหาในแบบเรียนหนังสือไทยประถม ก กา เล่มนี้ เพื่อให้ทราบถึงวิธีการนำเสนอของผู้แต่งและพัฒนาการของแบบเรียนไทยในยุคสมัยที่ได้อธิบายมาข้างต้น

การนำเสนอเนื้อหาในประถม ก กา ฉบับเจ้าหมื่นศรีสรรัักษ์

แบบเรียนประถม ก กา ฉบับของ หมื่นศรีสรรัักษ์ (หม่อมราชวงศ์จิตร สุทัศน์) รวบรวม เป็นแบบเรียนใช้สอนในชั้นมูลศึกษา เทียบเท่าชั้นประถมศึกษาในปัจจุบัน แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นการเรียนพยัญชนะ การเรียนสระ ไตรยางศ์หรืออักษรสามหมู่ การจำแนกอักษรตามเสียง การแจกลูกแม่ ก กา การผันอักษรสูง กลาง ต่ำ รู้จักอักษรนำ อักษรกล้ำ เรียนการเทียบมาตราตัวสะกดและการแจกลูกมาตราตัวสะกดในแม่กก กง กต กน กบ กม เกย (เกอว) ส่วนที่สองเป็นแบบหัดอ่านและเพิ่มเติมเนื้อหาที่ควรรู้ สระ ฤ ฦ ฦ ฎ การอ่านออกเสียงแต่ไม่ปรากฏรูป หมวดคำตาย การใช้ ๐ นำแทน ห การใช้ตัว ร ผัน คำที่ถูกกำหนดให้ใช้ไม้ม้วน คำการันต์ คำที่ต้องอ่านออกเสียงตัวสะกดด้วย และ ร หัน โดยจะแทรกแบบหัดอ่านในส่วนที่สองเข้ากับการวิเคราะห์เนื้อหาในส่วนแรกเป็นบางส่วน เพื่อประกอบการยกตัวอย่างให้เห็นภาพและเข้าใจรายละเอียดมากยิ่งขึ้น

1. การเรียนพยัญชนะ

แบบเรียนประถม ก กา แบ่งพยัญชนะทั้ง 44 ตัว ออกเป็น 6 ตอน ตามฐานที่เกิดของอักษร โดยเรียกเป็น ตอน ก ตอน จ ตอน ฎ ตอน ด ตอน บ และ ตอน ย เพื่อให้ง่ายแก่การจำด้วยตัวพยัญชนะที่มีการออกเสียงใกล้เคียงกัน ดังนี้

ตอน ก คือ ก ข ฦ ค ฦ ง	มีพยัญชนะ 7 ตัว
ตอน จ คือ จ ฉ ช ฦ ญ	มีพยัญชนะ 6 ตัว
ตอน ฎ คือ ฎ ฎ ฐ ฦ ฦ	มีพยัญชนะ 6 ตัว
ตอน ด คือ ด ต ถ ท ฦ น	มีพยัญชนะ 6 ตัว
ตอน บ คือ บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ ม	มีพยัญชนะ 7 ตัว
ตอน ย คือ ย ร ล ว ศ ษ ส ห ฬ อ ฮ	มีพยัญชนะ 11 ตัว

สมศักดิ์ พันธุ์ศิริ (2562 : 34-62) กล่าวว่า การจำแนกอักษรออกเป็นตอนๆ แบบนี้ ตรงกับการจำแนกพยัญชนะตามแบบอย่างของไวยากรณ์ภาษาบาลีและสันสกฤต ที่จำแนกอักษรออกเป็นวรรค 5 วรรค และอวรรค 1 วรรค

2. การเรียงสระ

มี 16 ตัว ได้แก่ ออ อา อิ อี อือ อู อุ เอ แอ ไอ โอ โเอ เอา อ้า อะ และเพิ่มสระภาษาสันสกฤตเข้ามา 4 ตัว ได้แก่ ฤ ฦ ฦ ฤ รวมทั้งหมด 20 ตัว จะเห็นได้ว่า การเรียงสระในสมัยก่อนจะเริ่มจาก ออ มาก่อน อะ แต่แบบเรียนในปัจจุบันจะเริ่มจาก อะ มาก่อน ออ

ข้อสังเกต

- คำที่ใช้สระออ เมื่อไม่มีตัวสะกดตามท้ายให้คงรูป อ. ไว้ เช่น กอไม้ ก่ออิฐ ไก่ก้อ ส่วนคำที่มีตัวสะกดตามท้ายไม่ต้องเติมรูปสระออ ให้ออกกึ่งเสียง เช่น เสนาบตี อธิบัติ เป็นต้น
- คำที่ใช้สระอือ เมื่อไม่มีตัวสะกดตามท้ายให้คงรูป อ. ไว้ เช่น คือ มือ ซื่อ ซื่อ มือ ยื่อ ตื่อ รือ เป็นต้น

3. ไตรยางศ์ อักษร 3 หมู่

แบบเรียนประถม ก กา แจกพยัญชนะทั้ง 44 ตัว ออกเป็นอักษรกลาง สูง ต่ำ หรือที่เรียกว่าอักษรสามหมู่ ดังนี้

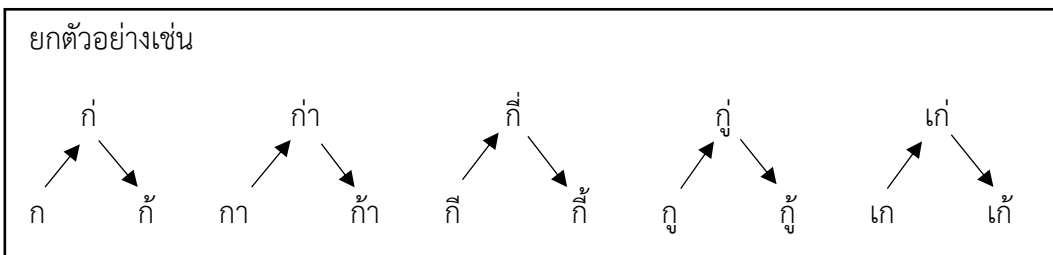
อักษรกลาง	9	ตัว	คือ	ก จ ฎ ฏ ด ต บ ป อ
อักษรสูง	11	ตัว	คือ	ข ข ฉ ฐ ถ ผ ฝ ศ ษ ส ห
อักษรต่ำ	24	ตัว	คือ	ค ค ฌ ง ช ช ฉ ญ ฑ ฒ ท ฒ น พ ฟ ภ ม ย ร ล ว ฬ ฮ

พยัญชนะทั้ง ๓ หมู่นี้เรียกว่า ไตรยางศ์ ในการแจกลูกแม่ ก กา คือคำที่ไม่มีตัวสะกดให้ออกเสียงตามอักษรกลาง สูง ต่ำ ยกตัวอย่างเช่น ก กา กิ กิ กิ กิ กุ ภู และ ข ขา คิ ขี คี ขี ฑู ฑู เป็นต้น จะสังเกตได้ว่า คำข้างต้นมีเสียงหนักเบาต่างกันแต่คำหน้าสองตัวคือ ก กา และ ข ขา มีเสียงเบาเท่ากันของสระออ และสระอา ส่วนตัวอักษรอื่น ๆ ก็มีการแจกลูกแบบเดียวกันและให้ออกเสียงหนักเบาถูกต้องเช่นนี้ทุกตัว

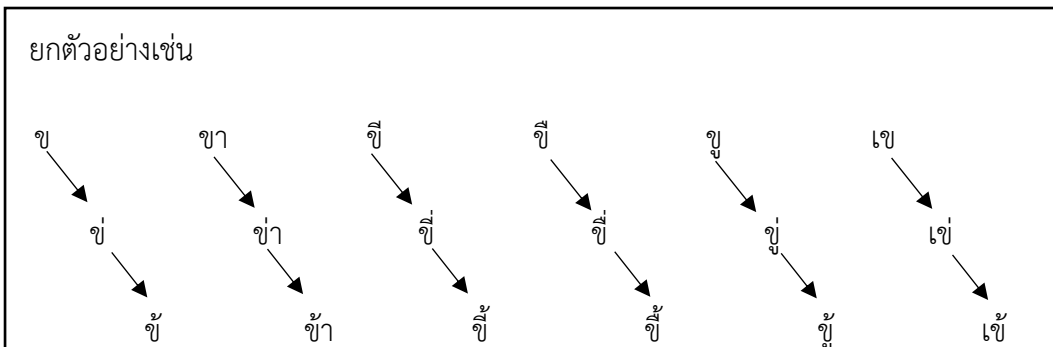
4. การผันอักษร

วรรณยุกต์ที่ใช้ในการผันอักษร 3 หมู่ คือ ไม้เอก ไม้โท ไม้ตรี ไม้จัตวา แต่ละหมู่จะมีวิธีการผันและรูปการอ่านที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

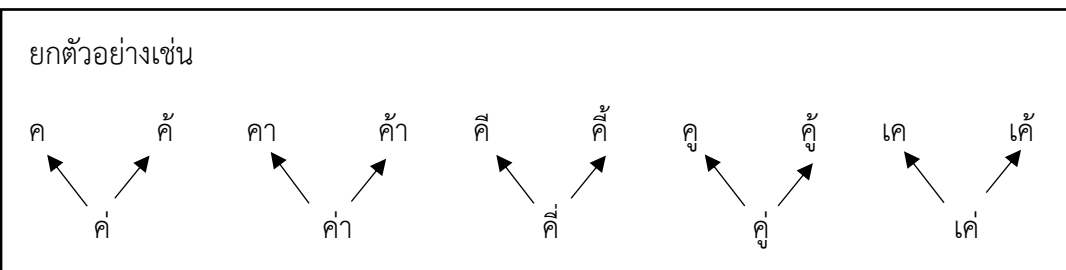
อักษรกลางมีพยัญชนะ 9 ตัว คือ ก จ ฎ ฏ ด ต บ ป อ ผันด้วยวรรณยุกต์ ไม้เอก ไม้โท ไม้ตรี ไม้จัตวา ด้วยวิธีการผันขึ้นลงตามเสียงสูงและเสียงต่ำคล้ายรูปหน้าจั่ว โดยมีเสียงสามัญเป็นเสียงตั้งต้น

อักษรสูงมีพยัญชนะ 11 ตัว คือ ข ฃ ฉ ฐ ถ ผ ฝ ศ ษ ส ห ผันด้วยวรรณยุกต์ ไม้เอก ไม้โท มีวิธีการผันขึ้นลงตามเสียงไม้เอกไม้โทคล้ายรูปหางโคโดยยึดตัวแรก เสียงสามัญเป็นเสียงสูง และไล่จากเสียงเอก ลงมาเสียงโท

อักษรต่ำมีพยัญชนะ 24 ตัว คือ ค ฅ ฉ ง ซ ฌ ญ ฑ ฒ ฑ ฐ น พ ฟ ภ ม ย ร ล ว ฬ ฮ ผันด้วยวรรณยุกต์ ไม้เอก ไม้โท มีวิธีการผันขึ้นลงตามเสียงสูงและเสียงต่ำคล้ายรูปงาญชร เสียงสามัญเป็นเสียงกลาง เสียงเอกจะมีเสียงต่ำและเสียงโทจะมีเสียงขึ้น จะเห็นได้ว่าการผันจะสลับกับอักษรกลาง

5. การเรียนอักษรนำ

อักษรนำ คือ การนำพยัญชนะ 2 ตัวมาประสมเข้ากับสระตัวเดียวกัน ในหนังสือประถม ก กา ปรากฏการอ่านออกเสียง 2 แบบ คือ อ่านออกเสียงสองพยางค์และอ่านออกเสียงพยางค์เดียว ดังนี้

1) อ่านออกเสียงสองพยางค์ คือ อักษรสูงนำอักษรต่ำที่ไม่มีอักษรสูงเป็นคู่กัน (อักษรเดี่ยว) ได้แก่ ก ญ ย ฦ น ม ร ล ห ว โดยอ่านพยางค์หน้าออกเสียงถึงสระอะ พยางค์หลังอ่านออกเสียงตามสระที่ประสมคู่กับ ห นำ เช่น แสม อ่านว่า สะ-แฮม , สมอ อ่านว่า สะ-หมอ , ฉนำ อ่านว่า ฉะ-หน้า , สง่า อ่านว่า สะ-हां และอักษรกลางนำอักษรต่ำ อ่านออกเสียงเหมือนกันกับตัวอย่างข้างต้น เช่น เต่าตนุ อ่านว่า เต่า-ตะ-หนู

2) อ่านออกเสียงพยางค์เดียว คือ ตัว ห นำ ซึ่ง ห เป็นอักษรสูง ฉะนั้นการอ่านออกเสียงจึงสูงตาม ห แต่จะไม่อ่านออกเสียง ห ด้วย เช่น ไหว ไหว้ ไหม ไหม้ ไหม้ ไหล ไหล่ เป็นต้น และการใช้ตัว อ นำแทน ห นำ อ่านออกเสียงเหมือนกัน มีทั้งหมด 4 คำ คือ อย่า อยู่ อย่าง อยาก

ยกตัวอย่างการหัดอ่านอักษรนำ เช่น

ทำขนั้ ขนานหน้า ต้นขนุน ด่านขนอน พระขนง อางขนาง ร้าขนง แขนง
ไม้ บางโขนง พระขนอง ลายขนก เอกเขนก ขนดหาง สวนสองชนิด ขนบธรรมเนียม
ไม้ขนาบ ขนอบไว้ ขนม พระเขนย ขนายข้าง แขนะลาย

6. การเรียนอักษรกล้ำ

ประถม ก กา กล่าวถึงอักษรสูง อักษรกลาง อักษรต่ำ มีบางตัว คือ ข ฉ ถ ผ ศ ษ ส ก จ ต ป ค ท พ ควบกับตัว ร ล ว อ่านออกเสียงประสมกับสระเป็นเสียงเดียวกัน มีการแจกลูกและผันด้วยวรรณยุกต์ ไม้เอก ไม้โท ไม้ตรี ไม้จัตวา ตามพยัญชนะตัวต้นที่ประสมกัน เช่น ขวา สวา จรา ปลา กล้า ไกล้ แปร์ ปร์อ คว่าไขว่ ไพล่เพล โพล่เพล้ เป็นต้น

ยกตัวอย่างการหัดอ่านอักษรกล้ำ เช่น

เกริ่นกราย โห่กราว กราวเขน เสียงกร้าว เข้าห้กกริว โกรธกริ้ว ปักกรุย ดิน
แกร่ง เจริงกรอย เค็มกร่อย กรวยเชิง ซองกรวย เสียงเกรี้ยว เล่นเกร่อ เกรอะไว้ กรอบ
เกราะ เสื่อเกราะ กรีดกรอ

ประทับตรา ไตรตรา ตรวงตรา ตรารู ตริตตรง เมืองตรี ตรีโลก ตรีสกุล ชาตรี
ขังตรูไว้ โฉมตรู ศัตรู เจ้าตรู เทรไป แตรสังข์ ผ้าไตร ไตรรัตน์ ไตรเพท ไตรตรีงษ์
ตราตรา ทรวัน ทรคก ทรนง

ข้อสังเกต

- คำสะกดที่เป็นคำควบกล้ำต้องอ่านออกเสียงด้วย เช่น สัตรู อ่านว่า สัด-ตรู , อัตรา อ่านว่า อัด-ตรา

7. คำเทียบแม่ ก กา และแม่อื่นๆ

ประณม ก กา กล่าวถึงคำเทียบมาตราตัวสะกดที่ผสมพยัญชนะอยู่ข้างหลัง มีทั้งหมด 8 แม่ ได้แก่ แม่ ก กา ไม่มีตัวสะกดตามท้าย แม่กก แม่กง แม่กค แม่กน แม่กบ แม่กม และแม่เกย ในหนังสือปรากฏการแจก ลูกมาตราตัวสะกดในแม่ต่าง ๆ ดังนี้

1) แม่ ก กา ไม่มีตัวสะกดตามท้าย จะออกเสียงสูง กลาง ต่ำ ขึ้นอยู่กับการผสมสระและการผันวรรณยุกต์ ยกตัวอย่างการแจกลูกแม่ ก กา ในการผันสระ เช่น ก กา กิ กี้ กึ กู เก แก โก ไก โท เกา กำ กะ เป็นต้น ยกตัวอย่างการแจกลูกแม่ ก กา ในการผันวรรณยุกต์ เช่น ก กั กั๊ กั๋ ก่า ก๊า กั๊ว กั๋ว แก แก๊ แก๋ แก๊ เป็นต้น จะสังเกตเห็นว่าสระและวรรณยุกต์มีอิทธิพลต่อการออกเสียงสูง กลาง ต่ำ ในแม่ ก กา อย่างเห็นได้ชัด

2) แม่กก เป็นคำตายสะกดด้วย ก.ไก่ มีตัวพยัญชนะที่สามารถใช้แทนตัวสะกดในแม่กก คือ ก ข ค ฆ การผันวรรณยุกต์ใช้ไม้โท ไม้ตรี ไม้จัตวา ยกตัวอย่างการแจกลูก เช่น กก กัก กาก กิก กีก กึก กูก กูก เกก แกก โกก กอก กวก เกียก เกือก เกิก เกอก เป็นต้น

ตัวอย่างคำเทียบแม่กก

“ทีนี้จะว่าก มีชื่อนกกระจอกเล็ก ว่าจะให้ลูกลูกเด็กๆ อย่าโหยกเหยกอสำหรับนี้ นกแสก นกกระสาแกรกรๆ มาเวลาตึก น้ำมากแลน้ำลึก แลน้ำหมึกแลน้ำ หมาก ปลาอุกปลาตุกตัก แลปึกหลักปลาครกสาก ซักเสเอาเชือกลาก จะผูกจากให้จักตอก” เป็นต้น

3) แม่กง สะกดด้วย ง.งู สามารถผันตามเสียงอักษรสูง กลาง ต่ำ ดังที่กล่าวมาแล้วในการผันอักษร ยกตัวอย่างการแจกลูก เช่น กง กัง กาง กิง กิ่ง กิ่ง กิ่ง กุง กุง เกง แกง โกง กอง กวง เกียง เกือง เกิง เกอง เป็นต้น

ตัวอย่างคำเทียบแม่กง

“เรื่องกงคองแจ้ง ลูกมะแว้งแดงพื้ทอง ลูกตำลึงแลหนึ่งสอง ไม้กระบองแลกระบุง กระจ่างโอง่างไท ทองแห่งใหญ่ใ้ไถ่ถูง ยุงหนักต้องกางมุ้ง ไปเมืองกรุงรุงรุงนี้ หลังกอง นั้งยอง ๆ เรียกพวกพ้องแลน้องพี่ บึงบางคลองกว้างรี เรียกว่าปีมะโรงมะเส็ง ” เป็นต้น

4) แม่กต เป็นคำตาย สะกดด้วย ด.เด็ก ไม่ผันวรรณยุกต์ แต่มีตัวสะกดที่สามารถใช้แทนหลายตัวคือ จ ช ฌ ฎ ฐ ฑ ฒ ต ถ ท ธ ศ ษ ส ยกตัวอย่างการแจกลูก เช่น กต กัด กาด กิด กิด กิด กุด กุด เกต แกต โกต กอต กวด เกียด เกือด เกิด เกอต เป็นต้น

ตัวอย่างคำเทียบแม่กต

“เรื่องกตกำหนดไว้ จัดขึ้นใหม่มิให้ผิด ยัดเยียดเปียดเสียดชิต เขาซื้ออิฐมาทำวัด ปลายลิตสลาดสด ทั้งปลากดแลปลากัด เม็ดผดไม้กิงพัด แลพวกสัตว์พวกมนุษย์ ไข่เป็ด เจ็ดแปดใบ จัดแจงไว้จะให้บุตร ลูกกลางสาดแลมังคุด เม็ดละมุดแลพุทซา” เป็นต้น

5) แม่กน สะกดด้วย น.หนู สามารถผันตามเสียงสูง กลาง ต่ำ ดังที่กล่าวมาแล้วในการผันอักษร มี ตัวสะกดที่สามารถใช้แทน 6 ตัว คือ ญ ณ น ร ล พ เช่น เพียร ตาล บุญ ยกตัวอย่างการแจกลูก เช่น ขน ชัน ขาน ชิน ชิน ชิน ชิน ขุน ขุน เชน แชน โชน ขอน ขวน เขียน เขื่อน เขิน เขอน เป็นต้น

ตัวอย่างคำเทียบแม่กน

“อ่านกนจนสิ้นคำ ให้เพียรจำเหมือนคำกน แม้อ่านอย่าฉงน ห้าอย่างปนกะกนนั้น หมั่นเพียรเรียนอุส่าห์ให้รู้ว่าสารพัน เม็ดฝนบนสวรรค์ และพระจันทร์แลวันคืน คนญวน เขมรมอญ อยู่นครพันแสนหมื่น ขวนกันหมั่นตัดฟัน คนแตกตื่นไปซื้ออัมมัน” เป็นต้น

6) แม่กบ เป็นคำตาย สะกดด้วย บ.ใบไม้ ไม่มีการผัน มีตัวสะกดที่สามารถใช้แทน คือ บ ป พ ฟ ภ เช่น ทัพ รูป ยกตัวอย่างการแจกลูก เช่น ขบ ขับ ขาบ ขิบ ขีบ ขิป ขีบ ขุบ ขูบ เขบ แخب โขบ ขอบ ขวบ เขียบ เขือบ เขิบ เขอบ เป็นต้น

ตัวอย่างคำเทียบแม่กบ

“เล่ากบจบแบบฉบับ ครั้งนี้จะกลับ ประดับประดิดคืดกลอน นกกระจาบบาบเกล้า เกสร คาบกลบแฉลบจร ไปจับต้นบวบสวบสาบ เอาลอบตักกบพบตะขาบ กัดปวดปลาบๆ เลือดอาบแสบเจ็บเหน็บชา ผักปลาบผักตบตะขาบป่า หัดเย็บตะเข็บผ้า” เป็นต้น

7) แม่กม สะกดด้วย ม.ม้า ผันตามเสียงอักษรสูง กลาง ต่ำ ดังที่กล่าวมาแล้วในการผันอักษร ไม่สามารถใช้ตัวสะกดอื่นแทนได้ แต่บางคำใช้นฤคหิตแทน ยกตัวอย่างการแจกลูก เช่น คม คัม คาม คิม คีม คีม คีม คุ่ม คุม เคม แคม โคม คอม ความ เคียม เคื่อม เคิม เคอม เป็นต้น

ตัวอย่างคำเทียบแม่กม

“เรื่องความนี้ในนามกม ชื่อว่ายาขม น้ำนม น้ำตม ส้มมะขาม ขุนนางหนุ่มๆ นุ่งปอ ดุงาม ห่มผ้าย้อมคราม ไต่ถามข้อความตามธรรมเนียม เจ้ากรรมกัณฑ์ร่มนั่งพรมเจียม ดูหิมเสียม นิ่งเยียมหน้าต่างข้างริม”

8) แม่เกย สะกดด้วย ย.ยักษ์ หรือเขียนเป็นแม่เกอย ในหนังสือเล่มนี้เป็น การนำเอามาตราตัวสะกดแม่เกอวในปัจจุบัน เข้ามาในมาตราตัวสะกดแม่เกอยด้วย กล่าวคือ ในมาตราตัวสะกดนี้สามารถสะกดได้ทั้ง ย.ยักษ์ และ ว.แหวน สลับกันตามการออกเสียง ยกตัวอย่างการแจกลูก เช่น เกย,เกอว ออกเสียงสะกดเป็น กัย ภาย กาว กิว กิว กัย กัย กุย กุย เกว แกว โภย กอย กวย เกียว เกือย เกีย เกียะ เกือ เกือะ เกอ เกอะ กัว กัวะ เกะ แกะ โกะ เกาะ เป็นต้น ในมาตราตัวสะกดแม่เกยอักษรสูงและอักษรต่ำ จะผันวรรณยุกต์ได้แค่ไม้เอกและไม้โท ส่วนอักษรกลางจะผันวรรณยุกต์ได้ครบทั้งเสียง ไม้เอก ไม้โท ไม้ตรี ไม้จัตวา และยกแต่ตัวที่มีสัญชนะนี้ (คำตาย) 8 ตัว คือ เกียะ เกือะ เกอะ กัวะ เกะ แกะ โกะ เกาะ นอกเหนือจาก 8 ตัวนี้จะผันได้เพียง 5 คำตามการผันอักษร

ตัวอย่างคำเทียบแม่เกย

“อ่านจำคำเกย เด็กทั้งหลายเอ๋ย ดูให้ทั่วหน้า นกแก้วขนเขียว ตัวเดียวเอกา หัด
เจรจา คล้ายคนพูดกัน สัตว์เนื้อเสือร้าย สัตว์วิ่วสัตว์ควาย มากมายหลายพรรค ต้นกล้วย
แพงพวยอ้อย บุกกลอยกล้วยสั้น ดอกบัวห่มัน พิษนัพรรณเขาพะาะ” เป็นต้น

8. หมวดคำตาย

อักษรคำตายเป็นคำที่สังเกตได้จากการออกเสียงคำเป็นคำสั้นไม่ลากยาว เช่น กิน จุก จิก เป็นต้น จะ
อ่านออกเสียงสูงต่ำต่างกันตามมาตราตัวสะกด โดยผู้แต่งแบ่งหมวดคำตายออกเป็น 3 ส่วน คือ คำตายในแม่ ก
กา คำตายในแม่ กก กต กบ และคำตายในแม่เกย ดังนี้

1) แม่ ก กา

จักขุ]	เขะชะ]	ดาบณะ]	บวมฉุ]
ไฟคุ]	เจ้าคะ]	น้ำชะ]	นุ่นในกระชุ]
ถือทิจู]	วัตถุ]	สะมะณะ]	หน่อผลิ]
น้ำกะที]	ตาปะทุ]	ลมปะทะ]	ผลัดใบพลิ]

อักษรต่ำที่ตัวสูงนำหน้าจะอ่านออกเสียงต่างกัน เช่นคำว่า

หง่าหงะ]	เพนตำหนี]	ช่างสนะ]	สมุห์]
เงอะงะ]	ชาญขำนิ]	ช่วยบุรณะ]	โกรธมุ]

คำที่ต้องผันด้วยวรรณยุกต์ให้อ่านออกเสียงต่างกัน เช่นคำว่า

จะแจ้ง]	เอะอะ]	โปะหน้า]	กลางเกาะ]
จริงหนาจ๊ะ]	ร้องอ๊ะ]	เรือโป๊ะ]	แล้วก็]
โจ่งจ๊ะ]	เสียงอ๊ะ]		

2) แม่ กก กต กบ ทั้งสามแม่นี้เป็นคำตายที่ไม่ใช้ผันทั่วไปและออกเสียงต่างกันตามอักษรสูงกลางต่ำ
ยกตัวอย่างคำในแม่ กก เช่นคำว่า

ถ่มชาก	]	ไอชุก	]	ถูกโขก	]	ลักฉก	]
หวัวเราะคาก	]	คลานคูก	]	พูนโคก	]	ต๋อยชน	]

ส่วนคำที่ผันด้วยวรรณยุกต์ให้อ่านออกเสียงต่างกัน เช่นคำว่า

เสือก	]	ต๋องกัก	]	หน้ากาก	]	หนูกูก	]
สามกัก	]	อ้วนมกัก	]	หวัวเราะกัก	]	กูกูกู	]
	]	สี่กัก	]	ดังกัก	]		]

ยกตัวอย่างคำในแม่กด เช่นคำว่า

คลองชุด	]	ค่อนชอด	]	กบเขียด	]	ธงฉัตร	]
มั่งคุด	]	กิวคอด	]	ซึ้งเคียด	]	พุดไม้ซัด	]

แม่กดผันด้วยไม้โทและไม้ตรี เช่นคำว่า

ร้ายกาจ	]	สร่วมกอด	]	ต๊อปอด	]	บ่นออดๆ	]
ก้าดเชิญ	]	เสื่อสก๊อด	]	ดั่งป๊อด	]	คนชื่ออ๊อด	]

ยกตัวอย่างคำในแม่กบ เช่นคำว่า

จับเสบ	]	ปักเสียบ	]	ห้วยหุบ	]	ปลาไหลจวบ	]
กินแซบ	]	เจียบเซียบ	]	จรเข้ฮุบ	]	หอยจื๊บแจง	]

อักษรต่ำที่มีตัว ห นำหน้าในมาตราแม่กก กด กบ จะอ่านออกเสียงต่างกับอักษรต่ำ เช่นคำว่า

คลานหมอบ	]	ถ้ายหยก	]	ความหยาก	]	โหยกเหยก	]
หมายมอบ	]	ฝ้ายก	]	ทุกซัยก	]	โยกเยก	]

3) แม่เกย มีอักษรสูงและอักษรต่ำออกเสียงต่างกัน เช่นคำว่า

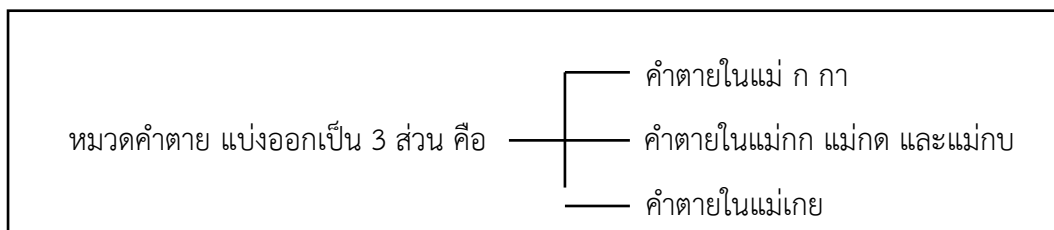
หักดั่งแพะ	]	แพะแพะ	]	เที้ยวแสะ	]	สี่บเสาะ	]
ปลุกแพะ	]	เลี้ยงแพะ	]	เอาเสียบแสะ	]	น้ำเซาะ	]

อักษรต่ำที่มีตัว ห นำหน้าในแม่เกย จะอ่านออกเสียงสูงขึ้นต่างกัน เช่นคำว่า

งามเหมาะ }	เคี้ยวเหยอะ }	ทำหยาแหยะ }	วังเหราะ }
เบาเหมาะ }	หยาเยอะ }	แยกแยะ }	ถั่วเราะ }

คำตายในอักษรกลางผันวรรณยุกต์ไม่ตรีออกเสียงต่างกัน เช่นคำว่า

อีแปะ }	เอะอะ }	
อาแป๊ะ }	ร้อเอ๊ะ }	เป็นต้น

ข้อสังเกต

- อักษรคำตายจะมีเสียงสั้นไม่ลากยาว เช่น เจ้าคะ จะแจ้ง เออะอะ ถูกโขก โยกเยก เป็นต้น

9. ตัว ร แหก

ประณม ก กา กล่าวถึงการใช้ตัว ร คู่กับพยัญชนะตัว ท ตัว จ ตัว ศ ตัว ส โดยจะไม่อ่านออกเสียงตัว ร แต่จะออกเสียงพยัญชนะที่เป็นอักษรนำเท่านั้น โดยตัว ท กล้ากับตัว ร ให้เขียนคู่กันเป็น ทร มีข้อสังเกตคือ ไม่อ่านออกเสียง ท แต่ให้อ่านออกเสียง ช

ตัวอย่าง เช่นคำว่า

ทรุดโทรม	อ่านเป็น	ชุด-โซม	โรยทราย	อ่านเป็น	โรย-ทราย
ทรงทราบ	อ่านเป็น	ชง-ซาบ	พระทรง	อ่านเป็น	พระ-ชวง
ทรงกลด	อ่านเป็น	ชง-กลด	เสื่อทรุด	อ่านเป็น	เสื่อม-ชุด
สินทรัพย์	อ่านเป็น	สิน-ซัพ	อินทรีย์	อ่านเป็น	อิน-ชี เป็นต้น

ตัว จ กล้ากับตัว ร ให้เขียนคู่กันเป็น จร เช่นคำว่า จริง
ตัว ศ กล้ากับตัว ร ให้เขียนคู่กันเป็น ศร เช่นคำว่า ศรีสวัสดิ์ เศร้าโศก
ตัว ส กล้ากับตัว ร ให้เขียนคู่กันเป็น สร เช่นคำว่า สรวมเสื้อ สายสร้อย บ่อสระ สระสนาม สรรเสริญ
กำสรด กำศรวณ ก่อสร้าง เสสร้าง ประเสริฐ ส่งเสริม ทรงพระศวร เป็นต้น

10. คำใช้ไม้ม้วน

ประณม ก กา กล่าวถึง คนโบราณได้กำหนดคำที่ใช้ไม้ม้วนไว้ 20 คำ ได้แก่ คำว่าไฝฝืน สมใจ ให้ทาน
ภายใน ผ้าใหม่ สดใส ใครไปมา จะใคร่ได้ ยองใย วิ่งไค ของใช้ หลงไหล ใสไคล์ หลึงสะไค้ เปนไค้ ภายไค้
ผู้ใหญ่ ทางไค้ล มีไค้ ดอกแกมไค้

นอกจากนี้ยังมีการใช้ไม้ม้วนในคำที่มาจากภาษามคร โดยมีข้อสังเกตคือ คำในภาษามครมักมีตัว
ย สะกด เช่นคำว่า ไชยชนะ เมืองไทย อะสงไชย เป็นต้น

คำที่แผลงจากคำที่ใช้ไม้ม้วนและไม้ม้วนมาใช้ไม้หันอากาศแทน แต่ยังคงอ่านออกเสียงเป็นไม้ม้วน
หรือไม้ม้วน โดยมีตัว ย เป็นตัวสะกด เช่นคำว่า พระวินัย ปัจฉัย พิสมัย วินิจฉัย เป็นต้น

กล่าวได้ว่า คำใช้ไม้ม้วนในประณม ก กา มีการกำหนดคำขึ้นใช้เฉพาะโดยคนโบราณ
ในสมัยนั้น และรับการใช้อย่างแพร่หลายมาจากภาษามคร ส่วนคำแผลงอ่านออกเสียงไม้ม้วนแต่เขียน
เป็นไม้หันอากาศแทน จะต้องตามท้ายตัวสะกดด้วย ย เสมอ

11. คำการันต์

ประณม ก กา กล่าวถึงคำการันต์ว่าเป็นตัวหนังสือที่มีไม้ทวนขนาด (-) อยู่ข้างบนพยัญชนะท้าย
คำ โดยจะไม่อ่านออกเสียง ดังต่อไปนี้

ตัวอย่าง เช่นคำว่า

พระสงฆ์ ประสงค์ หอยสังข์ พระองค์ พระหัตถ์ แก่นจันทร์ เป็นต้น

12. ร หัน

ประณม ก กา กล่าวถึง การสะกดด้วยตัว รร (2 ตัว) เรียกว่า ร หัน ให้อ่านออกเสียงไม้หันอากาศ หาก
ไม่มีตัวสะกดต่อท้าย ร หัน ให้เข้าใจว่าต้องสะกดตามด้วยแม่กน

ตัวอย่าง เช่นคำว่า			
สรร	อ่านว่า	สัน	
เลือกสรร	อ่านว่า	เลือก-สัน	
อัศจรรย์	อ่านว่า	อัต-สะ-จัน	
จักรพรรดิ	อ่านว่า	จัก-กะ-พัก	
อรรถกถา	อ่านว่า	อัต-ตะ-กะ-ธา	เป็นต้น

นอกจากนี้ ผู้แต่งได้อธิบายว่า คำที่มีตัว ร และตัว ห นำหน้าตัวสะกด จะไม่อ่านออกเสียงตัว ร และตัว ห เช่นคำว่า มารค อ่านว่า มาก , นารถ อ่านว่า นาด , พรหม อ่านว่า พรหม , พราหมณ์ อ่านว่า พราม เป็นต้น ส่วนคำที่ต้องอ่านออกเสียงตัวสะกดด้วย กล่าวคือ เป็นคำที่ไม่ปรากฏพยัญชนะและสระแต่ให้อ่านออกเสียงสระอะ เช่นคำว่า กัลยา อ่านว่า กัน-ละ-ยา , เจรจา อ่านว่า เจ-ระ-จา , นพเก้า อ่านว่า นบ-พะ-เก้า , บุชบา อ่านว่า บุต-สะ-บา , -เทศนา อ่านว่า เทต-สะ-หนา เป็นต้น และคำที่มีตัว ร สะกด แต่ให้อ่านออกเสียงเป็นตัว อ สะกด กล่าวคือ ตัว ร จะเป็นตัวสะกดในคำนั้นแต่จะอ่านออกเสียงตัว อ โดยที่ตัว อ ไม่ปรากฏรูปในคำนั้น เช่นคำว่า พร อ่านว่า พอน , ถาวร อ่านว่า ถา-วอน, สโมสรร อ่านว่า สะ-โม-สอน , พระนคร อ่านว่า พระ-นะ-คอน , อาภรณ์ อ่านว่า อา-พอน. เป็นต้น

จากการวิเคราะห์เนื้อหาการนำเสนอภาษาไทยในแบบเรียนประถม ก กา ฉบับรวบรวมโดยเจ้าหมื่นศรีสรรัักษ์ (หม่อมราชวงศ์จิตร สุทัศน์) สามารถสังเคราะห์เป็นแผนภาพได้ดังนี้

การนำเสนอเนื้อหาในแบบเรียนประถม ก กา ฉบับเจ้าหมื่นศรีสรรัักษ์	
1. การเรียนพยัญชนะ	พยัญชนะมีทั้งหมด 44 ตัว แบ่งออกเป็น 6 ตอน ได้แก่ ตอน ก ตอน จ ตอน ฎ ตอน ด ตอน บ และตอน ย ซึ่งเป็นการจำแนกตามฐานที่เกิดของอักษร หรือ จำแนกตามการออกเสียงใกล้เคียงกัน เพื่อให้ผู้เรียนจดจำได้ง่าย
2. การเรียนสระ	สระมีทั้งหมด 20 ตัว (รวมสระในภาษาสันสกฤต 4 ตัว คือ ฤ ฦ ฤ ฦ) เริ่มต้นด้วยตัว ออ อา อิ อี อี้ อือ อุ อู เอ แอ ไอ โอ โเอ อ่า อะ และ ฤ

	<p>ฤ ฎ ฏ มีการอธิบายข้อสังเกตคือ การใช้สระอและสระอือ หากไม่มีตัวสะกดตามท้ายให้คงรูปอ และรูปอือไว้</p>
3. ไตรยางศ์ อักษร 3 หมู่	<p>ไตรยางศ์ คือการแจกพยัญชนะทั้ง 44 ตัว ออกเป็นอักษรสูง อักษรกลาง และอักษรต่ำ เป็นการแจกลูกแม่ ก กา ที่ไม่มีตัวสะกดและให้ผู้เรียนฝึกอ่านออกเสียงตามอักษร 3 หมู่นี้</p>
4. การผันอักษร	<p>วรรณยุกต์ที่ใช้ในการผันอักษร ได้แก่ ไม้เอก ไม้โท ไม้ตรี ไม้จัตวา ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้การผันตามอักษร 3 หมู่ ซึ่งมีวิธีการผันและรูปการอ่านที่แตกต่างกัน คือ การผันอักษรกลาง จะต้องผันขึ้นลงตามเสียงสูงและเสียงต่ำคล้ายรูปหน้าจั่วโดยมีเสียงสามัญเป็นเสียงตั้งต้น การผันอักษรสูง จะต้องผันขึ้นลงตามเสียงไม้เอก ไม้โทคล้ายรูปหางโคโดยยึดตัวแรก เสียงสามัญเป็นเสียงสูง และไล่จากเสียงเอก ลงมาเสียงโท และการผันอักษรต่ำ จะต้องผันขึ้นลงตามเสียงสูงและเสียงต่ำ คล้ายรูปปากกฤษณ เสียงสามัญเป็นเสียงกลาง เสียงเอกจะมีเสียงทุ้มและเสียงโท จะมีเสียงขึ้น ซึ่งเป็นการผันสลับกับอักษรกลาง</p>
5. การเรียนอักษรนำ	<p>อักษรนำ คือการประสมพยัญชนะ 2 ตัว เข้ากับสระตัวเดียวกัน มีการอ่านออกเสียง 2 แบบ คือ อ่านออกเสียงสองพยางค์และอ่านออกเสียงพยางค์เดียว</p>
6. การเรียนอักษรกล้ำ	<p>อักษรกล้ำ คือ ตัว ร ล ว ออกเสียงควบกล้ำกับอักษรสูง อักษรกลาง อักษรต่ำ คือ ข ฉ ถ ผ ศ ษ ส ก จ ต ป ค ท พ ผู้เรียนจะต้องอ่านออกเสียงประสมกับสระและวรรณยุกต์ไม้เอก ไม้โท ไม้ตรี ไม้จัตวา ตามพยัญชนะตัวต้นที่ประสมกัน</p>
7. คำเทียบแม่ ก กา และแม่ อื่น ๆ	<p>ประณม ก กา สอนคำเทียบแม่ ก กา และแม่อื่น ๆ กล่าวคือ เป็นการสอนคำเทียบมาตราตัวสะกดที่ผสมพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ ซึ่งผู้เรียนจะต้องฝึก</p>

	อ่านทั้งหมด ได้แก่ แม่ ก กา ไม่มีตัวสะกดตามท้าย แม่กก แม่กง แม่กต แม่กน แม่กบ แม่กม และแม่เกย
8. หมวดคำตาย	อักษรคำตายจะมีเสียงสั้นไม่ลากยาว แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ คำตายในแม่ ก กา คำตายในแม่กก กต กบ และคำตายในแม่เกย
9. ตัว ร แชก	การใช้ตัว ร คู่กับพยัญชนะตัว ท ตัว จ ตัว ศ ตัว ส โดยจะไม่อ่านออกเสียงตัว ร แต่จะออกเสียงพยัญชนะที่เป็นอักษรนำเท่านั้น โดยตัว ท กล้ากับตัว ร ให้เขียนคู่กันเป็น ทร มีข้อสังเกตคือ ไม่อ่านออกเสียง ท แต่ให้อ่านออกเป็นเสียง ซ
10. คำใช้ไม้ม้วน	คำใช้ไม้ม้วนในประณม ก กา มีการกำหนดคำขึ้นใจเฉพาะโดยคนโบราณในสมัยนั้น และรับการใช้ไม้ม้วนมาจากภาษามคธ ส่วนคำแผลงอ่านออกเสียงไม้ม้วน แต่เขียนเป็นไม้หันอากาศแทน จะต้องตามท้ายตัวสะกดด้วย ย เสมอ
11. คำการันต์	คำการันต์เป็นตัวหนังสือที่ไม่มีทัณฑฆาต (-) อยู่ข้างบนพยัญชนะท้ายคำ โดยจะไม่อ่านออกเสียง
12. ร หัน	การสะกดด้วยตัว รร (2 ตัว) เรียกว่า ร หัน ให้อ่านออกเสียงไม้หันอากาศ หากไม่มีตัวสะกดต่อท้าย ร หัน ให้เข้าใจว่าต้องสะกดตามด้วยแม่กน

สรุป

แบบเรียนหนังสือไทย ประณม ก กา ฉบับหมื่นศรีสรรัักษ์ (หม่อมราชวงศ์จิตร สุทัศน์) แต่งขึ้นใน ร.ศ. 125 และตีพิมพ์เป็นแบบเรียนหลวงสำหรับพระภิกษุสงฆ์เพื่อใช้ประกอบการสอนหนังสือแก่ศิษย์ตามวัดทั่วไป เป็นแบบเรียนสำหรับชั้นมูลศึกษา รวบรวมเนื้อหาทั้งหมดในแบบเรียนประณม ก กา ฉบับเดิมนำมาดัดแปลง และสรุปสาระส่วนสำคัญอันเป็นพื้นฐานที่ผู้เรียนชั้นมูลศึกษาควรรู้ ให้เป็นเนื้อหาในเล่มเดียวกัน โดยรวบรวมเนื้อหาและวิธีการนำเสนอที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจง่ายและง่ายแก่การจำ ได้แก่ การจำแนกพยัญชนะและสระ การจำแนกอักษรตามเสียง การแจกลูกมาตราตัวสะกดต่าง ๆ การผันอักษร อักษรนำ อักษรกล้า สระ ฤ ฦ ฤ

ภ หมดคำตาย การใช้ อ นำแทน ห นำ การใช้ตัว ร ผัน การใช้ ร หัน คำการันต์ คำที่ต้องออกเสียงตัวสะกด และคำที่ถูกกำหนดให้ใช้ไม้ยมบ คือเป็นแบบเรียนชั้นมูลศึกษาในยุคอดีตที่ใช้หลักของการสะกดคำแจกลูก และเรียบเรียงจากง่ายไปสู่ยาก เพื่อเป็นพื้นฐานการอ่านเขียนสำหรับผู้เริ่มเรียน ซึ่งในที่นี่คือพระภิกษุสงฆ์และลูกศิษย์วัดนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- ธวัช ปุณโณทก. (2542). *วิวัฒนาการหนังสือแบบเรียนไทย*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นิยะดา เหล่าสุนทร. (2552). *วัตนาการของแบบเรียนภาษาไทย*. กรุงเทพมหานคร: ลายคำ.
- เบ็ญจวรรณ สุนทรากุล. (2559). *วิวัฒนาการแบบเรียนไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ พันธุ์ศิริ. (2562). วิเคราะห์แบบเรียนภาษาไทย อักษรนิติ. *วารสารวิชาการ วิจิตรวรรณสาร*. 3 (2), 34-62.